

cinchina, quinquina); կուրել (հիւսամ, lavandula); լազուք-ծաղի (փէնէրչէլէ, ի alkekengi); լեռ եղբայր (էլիփօթու scopolendrium officinale); լոբար (assasoetida); պու (սարճուսաք օթու, alliaire) բուսաբանական բաները, որով՝ բաց ի բազուկ եւ էպինդ շնչն, և Ալիշանի Հայրուսակին մէջն աղ բոլորպին անկիշտառ են զգբախտաբար:

Կ'երեկի թէ Նախ Քջաշունակն 5—600
օրինակ մը տպուած է ժամանակին, որիէ 200
Հատոր Օղալըլուսինան կը պահանջէ պահէլ. սա-
կայն այսօր Հազորագիւտ Հատոր մին է թէեւ
շատ տուներու մէջ կը պատաշիմ անոր:

Բացի ի սյուն երկամբորմթենէն, տհօնանք՝ որ Օղուլլունին ունի տըրիչ աշխատամթիւն մ'առաւելի ընդարձակ՝ լատինիրէն գրուած եւ առարտած յամի 1783, Pathologia Ախուբենանին մակագործեամբ։ Այս գործը բաղկացած է եղեր երից հատորէ, որոց առաջնոյն խորպիլն է De Natura Morborum Յանգի բանական սիտէ, իսկ Երկրորդիկն՝ Symptoma-tologia Ախուբենանինիւն, ինչպէս կը զիկնացաներ Հ. Բարսեղ Վ. Ասպրինիան։ անշարժ Օղուլլունին ասոր Հայերէնն ալ պատրաստելու ջանքն ունեցաւ։ Բայց չի գիտութիւնէ ուրէ ։

Ասացմէ զատ գեռ ուրիշ աշխատահիրութիւններ ընձեռել կը խօսաւանայ Օջուլլուսիւսան իւր նամակին վերջը, մանաւանդ Դիմի բժիշուահի Յառաջարանութեան մէջ, սակայն եթե ժամանակ ունեցաց, ըստելով, եւ՝ սեթէ կարող չըլլամ Խոսանուկս կատարելու, անրասիր ըստ Խոսքին՝ յարելով, որմէ եզրակացանելով Քըսեմ, թէ 1806ին մոքը բաւական ծեր ըլլալու էր, այդինքն՝ գոնէ 60 տարեկան, համարելով՝ որ ծննդեան թուականն էր 1746:

Նեթէ ընդունինք, որ Օզուլլու և նեան բժիշկ
կրցաւ ապրիլ մինչեւ 70 կամ 72 տարի, վախ-
ճանած կը լայ 1815—1818 թուականնե-
րուն:

8աւալի է, որ չկըցաց գտնալ պատկերն
այս բժշկին, որ՝ Համալպարանական հայ բժիշկ-
ներու անդրանիկներէն, ոչ նուազ մեծ փառք
է վերջին եւ ներիայ դարձուս տոհմային բժշկ-
կական պատմութեան:

Չեմ՝ Կարծեր որ եղած ըլլայ նա արքունի
բժիշկ. Ժողովութեան մէջ զարդացած ամէկէկ
մնն էր եւ Ժողովութեան մէջ համրաւուած.
Ժողովուգական բժիշխները միայն կրնան ժամա-

Նակ ունենալ ժողովրդեան համար մտածելու ժողովրդեան համար զիկը լու արքունի մտիչիկ մը չէր կրնար ընդարձակ Ալբանիա-Բիան մը յօրթիս եւ համեմերութիւն ունենալ Կամբակ Քէջի գիշե մը ընդարձակ իւր ազգին:

Դժբախտաբար տեղեակ չեմ բնաւ անոր կենաց բոլոր մասրամասնութեանց. ի՞նչ գործ առնութեաններու ունեաւ առուեա առաջին

շընանի մէջ. ամուսնացած էր, ուներ զատակի,
թէեւ գիտեմ որ Ծին ատենը բժիշկը շատ կա-
նուի կ'ամուսնանար, եւ կը գտնուին պարօ-
դ. Պոյսոյ մէջ ընտանիքներ "Օդուլուսինեան,
մահանուամի": Բայց իւր ամենամեծ իշխառանն

է նվի թշուակ-ը, զր հրապարակ հանեց, ու թէ մորացած նիթեր իրարու քով շարելով, ինչպէս կ'ընեն այսօր մեր մէջ, այլ իւր անձնական փորձառութեան եւ հոծ հմտութեան արդիւնքն երկար տարիներ գրի առնելով. ըստ իս մեծ գործ մըն է այն, առողջապահական, գարմանաբանական, բուսաբանական, կենդանաբանական եւ անգամանցնական լաւ դաստիար մըն է. Հայ մամուլն ասկէ յառաջ նման-օրինակ գործ մը ծնած չէ. Դարուս հայ թժշկական Մատենագրութեան մեծ պատին է այն, եւ այսոր Տօքիմ. Եօսակիմ Օղոլլուսիսանի թժշկական ասպարեցին ճշմարտ գալիքնին, ինչպէս անուանած է ինքն իւր նամակին մէջ:

ՏԵՇԱՐԱՄ ԹՈՐԴՈՄԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ԱՐԵՎՈՐԴԻԿԱՅԻ ՄԱՐԴԱՐԱ

Աւոտ. մական թերթիկ Յանուար ամսա-
թացն մէջ Արեւորդոց մասին Հետաքրքրական
յօդուած մը գետեղուած էր Պր. Գրիգոր Ա ան-

Տ Տես Նվազ-Ն Բժիշկան, Ա Ենեպոբէ 1806, Էջ 4:

ցեանի ստորագրութեամբ։ Մեծապ. Յօդուա-
թագիրը ջնացեր է մեր ազգային մատենագրաց-
քով լիշտած այն հասարակութեան ազգու-
թիւնը որոնել գտնել. եւ հասեր է հետեւեալ
և զրահացութեան։

1. Թէ սղա հայ չեն. 2. Թէ քրիստոն
նեայ աղանդաւոր եւս չեն. 3. Թէ իրենց կրօնն
զրագացական չէ, եւ 4. Թէ մեր ունեցած
ներկայ նի թերովն (իմա՝ ազգային աղբիւներէ)՝
առ պիժմ գժուար է պարզեց նոց ծագումն:

Կատարեալ համամիտ եմ պարոնին առ
սացին երկու կէտերուն, սակայն նկատմամբ
երրորդ եւ չըրրորդ կէտերուն՝ կարծեմ շատ
պիտի դիւրանայ պարզել անոնց ծագումն եթէ
մեզ օգնութեան առնունք օտար ազդաց մա-
տենագրութիւնն ու պատառութիւնը, այն ժա-
մանակ կարող պիտի ըլլանք նաեւ պարզել
իրենց կրօնն:

Ի Հնդկաստան կայ Փորի բառաւած ցեղը
մը, որուն ազգութիւնն է պարսիկ, եւ կրօնն
զրագաշանականն: Երբ Արարացիք տիրեցին
Պարսկաստանի, գիտենք ի պատմութենէ թէ
ջանացին բանութեամբ մահմատական լնեն եր-
կրին հին բանիկչքն, եւ թէ բնակչած մի մասն
չուզելով որսանալ ի բերեց հայրենին կրօնն
ու գաւանութիւնը, թուրքին ի բերն ինչքն ու
հայրենին եւ փախան գ ալթեցին այսիւլ ու զ-
զմելեամբ զնանազան եկիդներու և յս փախր-
տական Պարսից մի մասն էր որ նախ ի Խո-
րասան, անկէ ի Ծոցն Պարսից եւ անի ի
Հնդիկս ապաւնենեցաւ: Այս հնդկական Փար-
սիներն ցայժմ մեզ ամենէն աւելի ծանօթ
պատմական զրագաշանական Պարսիկներն են:

Այս ցեղն երբ ը. դարուն ուրբ կիսեց
Հնդկաստան՝ իրեն յատակ կորպամանկութեամբն
շանաց յամենայնի նմանիլ տեղացոց. յանձն
առաւ ամենայն պատրաստակամութեամբ շատո
Ռանա և աճային առաջըրկած պայմաններն, մի
միայն կենաց ապահովութիւն եւ կրօնի ազա-
տութիւն վայելելու համար: Այս պայմաննե-
րան համաձատ՝ ի մեջ պլոց՝ Վէտք էր որ իրենց
կանաց հնգկուհեց պէս հագնէին, ամուս-
նութեան արարութեամբ գիշերը կատարեին
եւ ոչ ցերեկը եւայլն: Տեղացոց յամենայն
հաւասարելու եւ զանկների իրենց հետ միշտ
հաշտ պահելու ջակն պլանիք յաւալ գնաց
որ սկսած նցն իսկ ամուսնութեան արարողու-
թեանը սանսկրիտերէն լեզուաւ կատարել, ապր
տեղական գցեստ եւ գիխարի գործածել: իրենց

յատուկ պարսկական լեզուն իսկ մոլորդին տեղի
տուաւ տեղացի կուճրաթի 'լեզուին եւայլն:

Յայտնի է թէ ի սկզբան ատրուշան չունեին. մինչեւ որ կարող եղան Պարսկաս-

տանէն սուրբ Հոգըն բերել։ Ավայսն տարակցոս չկայ թէ կը պաշտէին արեգակն եւ ամբողջ բնութիւնն, Հանդերձ զըով եւ Հրով։ Աշաւաս-սիկ իրենց առ պամայն տուած տեղեկադիրն՝ իրենց կրօնն նկատմամբ։ «Լէտ իշխան Շյա-կապ, ինչ որ կըսնեկ նկատմամբ մեր Հաւատ-քինն... Գիտցիր Հաստատապէս որ կը պաշտնեկ զաստուածն եղան։ Մեր Հաւատքին պատճա-

ուա փախանք յանչաւատից: . . . ՄԵՆՔ ՃԱՄ-
ՀՅՈՒԹԻ ԽԵՂԾ ՄԵՐՊԱՆԳՆ ԵՆՔ: Կը յարգենք զԼՊԱՍԻՆ

եւ զարեգանիս: Կը պատահենք զերս այս, այս-
ինընդգիս, զլուր, եւ գյուղ: Կ'արօթենիք առ ամե-
նայն զոյ Աստվածած ստեղծեր է աշխարհի վայս: Հ
Եթրաբարենք. արգեն միոք ունինք այս մա-
սին երպարտց զն գրելու: Առ այժմ կը շատա-
նամ պարզացն մատնացցյ ընկել Ծնդկա-
կան Փարանինքու եւ Հայկական Արեւորդոց
մէջ եղած Նմանութիւննեւ: Արեւորդոց Հայաս-
տան գայու ժամանակն զրիթէ Նոյն է Փարան-
ներու Ծնդկաստան դաշմելուն, ինչպէս կարող
ենք հետեւցընել Գր, Մագիստրոսի գրութե-
նէն: Արեւորդոց զանքն յամենայնի Հայոց
Նմանելու (ի լիզու եւ ի կրօն), Ֆիշդ յար եւ
Նման է Փարսիներու Ծնդկաց Նմանին շնալուն: Վ
Արեւորդոց կրօն (պաշտօն արեգակնա եւ
բնութիւնն), միեւնոյն է Փարսիներու կրօնին
հետ, այս աստրելերութեամբ՝ որ անշառ Արեւո-
րդութեան յաջողած պարսկական ուորք հուրէն
ձեռք անցնել: Եւ այս է պատճառ որ ըստնէն
պատճառ:

Այս նախութիւնն ակիցայտնի է եւ չկայ
առդի տարակուսելու՝ թէ այս երկու ցեղերն
միւնցն ազգին կը վերաբերին, որոնց մի մասն
էւպ յարեւելու եւ միւսն գեպ յարեւմուս է
գաղթերի Երկու հասարակութիւնը ալ օրչափ
որ կը ջանան իրենց կրօնն պահպանել, սակայն
կը տեսնեն թէ առանց ինչ ինչ հետերու մէջ
առդի տառա չէ կարելի իրենց դցութիւնը
պահպանել. եւ ինչպէս Փարսիները շնանցեր
եւ փոխ են առեւ Տերքական իշխաններ եւ ըն-
տառնեկան շատ սովորութիւններ, պահպէս ալ
Արեւորդիք ընդուներ են շատ մը քրիստոնէա-
կան եւ Հյափական տովորութիւններ։ Արեւոր-
դուց պարսկական սերունդ ըլլալուն ապացոց է
պարսկական անձններն իրենց յատուկ գիւ-
ղբուն, որոնք կոյժ անեց Ղեկէթիմուր:

Հազար ափսոս, որ մեր մատենացիք
այնչափ իքչ են գրած ասոնց մասին։ Հետա-
գրքական է իմաստը ընդարձակողնո՞ւ այժ-
մու արեւապաշտից նկատմամբ, եթէ իրաւ են
Տեքից եւ Հ. Ա. Ալեքսանի գրանձները՝ թէ
ցայսօր Միջագետաց եւ Կաղզուանայ կողմերը կը
գտնուին Արեւորդիք։

Անշուշտ առիթ կ'ունենանք այս մասին
ուրիշ անգամ բնդարձակագոյնս գրելու:

ՊԱՇԱՐԱՆԻՆ

ԼԵԶՈՒԱՐԱՆԱԿԱՆ

የጥቃት ለቴክኖሎጂ ትኩረት አገልግሎት

Սայն ելամանակում կը բացահայտի բայի տպերն ըստի արմանակած առաջարկություն կը մնայ. Ենթական կամ գերանաւունը գործող անձն կը ցուցացնէ. Ժամանակին ու եղանակը կամ օժ անդակ բայց երավ կը կազմակի, որ չիներէնին մէջ չտա բացահայտին, են, ին կամ մարդաբներով. պարզէ՞ սե լորդ (լուսեր), գուն լուր, նա լուրը փոխանակ կամ լուսեր (լուսեր), զու լսեն, նա լսէ գարձեաւոյ սե ու ունի լուրը, կամ սե արդէն լուրը փոխանակ սե լսեցի կամ լուայ, Չիներէնին մէջ սրբեա բայսանունը որ արման գործի թիւն սէին, մըս անփափսի կը մնայ, ոչ անուան եւ ոչ աշխատի լեռներուն մնյէ կամ յետաւուր լըզուներ ալ կ'անուանութիւն:

Եւ արդ որովհետեւ աղերս ցաւցինող եղանակահանութիւնը բառերէնի մէջ բառին երեքմասի պարզ էրանու մէջ աշխատ կ'աւելցուն, կրնակ բայց ապա թիւներն հետապայ անհամար երկու ներկայացրնելու ա + Ա, Ա + ա, ա + Ա + ա', և նաև երեքմաս ա + ա + ... Ա եւայնի բայց կան անշատ առաջական լրջութեան, որոնց մէջ աղերս ցաւցինող բառերն առանձին միջամտին միջին կ'ը դրանք, իսկ մտնիք միայն գերին. այս լեզուաց բառածեւն է ա + ա + ... Ա. Եւ կամ Ա + ա + ա' + ա", ...

Անջատողական լեզուաց յաճախարէկ մէկ
յաստիթիւնն է արհանդիք ինքնանին պահ, որով նախ-
ասկան նշանակութիւնը կը սասանանայ (ազդեցիւ եւ
սասանացուցիչ բայ)։ Այսպէս չինքը ենց-ենց
“կարի ծակուր”, ming-ming բարօնին յասակ։

Ա, Ա, ՏԱՎ, Ա, առեւ նն'... Ա, ԱՎՇ'...
այ սկ՝ աւովի կայ. Քանի մը կցաց
եւովոց մէջ կազմիւ տարրը կըսոց փափուութիւն
կամ պայլայութիւն մէն կանչ. այս վերաբերեց
փփուութիւնը կիսայ վէ ձևուլ (— իբր վերաբ
դիր եւ անձանօթ փափուութիւն) նշանակուի,
կ'անձանանք վեց ձեւը: Այս ամեն ձեւերը միշտ
ուղի կցու լեզունք վայոց չեն տեսնուիր: Այսոց լեզ
ունեն կան որոց մէջ կազմիւ տարրը միշտ
կամ բառ մեծի մասին արձանուն վերջ կ'աւելուի,
առօնք վերաբերէ լեզունքը կը կոչուին. գարքեալ
կամ այնպիսներ օրոնի մէջ կը բարձանան տարրը միշտ
կամ բառ մեծի մասին արձանունն ուղիւրը կը գրուի,
եւ կ'անձանանք նուիլու լեզունքը: Առ գրուած
ուն կարգէն են ուրող՝ պայուսակն լեզունքը.
մասպներէնը, դրանիւեան լեզունքն եւալին. պր
պէս հօնդաբարերէին մէջ szál "կ'ելլէն", száll-ok
"կ'ելլէն", száll-it-ár "կ'թղունել" և száll-hat-ok "կ'թղ
ունել" եւնել száll-it-at այսուց միշտ առաջ կ'այս
száll-it-at-օկ, "կ'թղամ" իլլցնել առաջ száll-il-
ha-ta-l-ak "կ'թղայի զ.քեղ իլլցնել առաջ" համե
մուն եւ առավելուն (արձանունն առաջապն
թեամբ) ալ "ան", ալ-մար "առ-ն-ու-լու", ալ-ը-
ըր, "առ-ն-ու-լու", այ-ար-ըրը "առաջ կ'այ
այս", ալ-ա-պի-իլր-իմ "կ'թղամ" տանուլ, ալ-
ար-ը-ա-պի-իլր-իմ "կ'թղամ" տանուլ առաջ, ալ-
ար-ը-ա-պի-իլր-իմ "կ'թղայի" տանուլ առաջ. ու
եւոյցն: Անդիր լեզուաց կարգէն են բանառ
լեզունքները:

Միջնադիրները կը գործածաւին զիմաւորա-
բար ճայցական լեռուաց մէջ։ Այս միջնադիրներն
ի սկզբան անդ անփոփք էին, որոնք արտատիք առ-
աջնային բազապայնին ետքը կազմ մնացին, այսպէս